

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
ННІ філології та журналістики
Кафедра новітньої української літератури та соціальних
комунікацій

Вітражі

**Збірник матеріалів викладацько-студентських наукових
семінарів**

ЖИТОМИР – 2013

УДК 82 – 193.3(093)»19»
ББК 83

Рекомендовано до друку кафедрою новітньої української літератури та соціальних комунікацій ННІ філології та журналістики Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 6 від 10.01.2013 р.)

Рецензенти:

А.С. Близнюк – кандидат філологічних наук, доцент кафедри редагування та основ журналістики Житомирського державного університету імені Івана Франка;

В.В. Халін – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дидактичної лінгвістики та літературознавства Житомирського державного університету імені Івана Франка;

О.М. Шуневич – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри методики викладання навчальних предметів Житомирського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Вітражі: Збірник матеріалів викладацько-студентських наукових семінарів / Упор. В.І. Башманівський. – Випуск 4. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. – 2013. – 186 с.

УДК 82. – 193.3(093)»19»
ББК 83

У збірнику запропоновано матеріали викладацько-студентських наукових семінарів, присвячених творчості українських письменників.

Для студентів філологічних спеціальностей, учителів-словесників, а також тих, кого цікавить література XIX – XX століття.

© В.І. Башманівський, 2013

письменника слід активніше аналізувати саме в межах інтелектуальної прози української літератури ХХ століття.

Література:

1. Багряний І. Людина біжить над прірвою / Іван Багряний. – К. : Український письменник, 1992. – 320 с.
2. Багряний І. Тигролови: Роман; Огненне коло: Повість / Іван Багряний. – К. : Український письменник, 1996. – 350 с.
3. Багряний І. Тигролови: Роман; Чому я не хочу вертатись до СРСР?: Памфлет / Іван Багряний. – Кіровоград, 2000. – 239 с.
4. Балаклицький М. “Нова релігійність” Івана Багряного: Монографія / Максим Балаклицький. – К. : Смолоскип, 2005. – 167 с.
5. Камю А. Миф о Сизифе. Эссе об абсурде / А. Камю // Сумерки богов. – М., 1990.
6. Марцинюк Т. Людина на трагічному іспиті історією (На матеріалі художньої прози І. Багряного) / Тетяна Марцинюк // Вітчизна. – 1996. - № 7-8. – С. 120-122.
7. Михайлин І. Боротьба з тоталітаризмом в українській літературі 1940-х років і романи І. Багряного / Ігор Михайлин // Тоталитаризм и антитоталитарные движения в Болгарии, СССР и других странах Восточной Европы (20-е – 80-е годы XX века). – Х., 1995. – Т. 2. – С. 332-337.
8. Сартр Ж.-П. Экзистенциализм – это гуманизм / Ж.-П. Сартр // Сумерки богов. – М., 1990.
9. Шлемкевич М. Проводжаючи Івана Багряного / Михайло Шлемкевич // Сучасність. – 1976. – Ч. 1. – С. 38-43.

О.В. Вознюк,
кандидат педагогічних наук, доцент, докторант кафедри
педагогіки

Екзистенціалізм у світлі міждисциплінарних досліджень

Екзистенціалізм – "філософія існування" – досліджує людину як унікальну духовну істоту, здатну до вибору власної долі. Основним проявом екзистенції є свобода, яка визначається як відповідальність за результат свого вибору. Основним положенням екзистенціалізму є постулат: екзистенція (існування) передує есенції (сутності).

Відтак, необ'єктована людська свобода як існування, вільне від

суб'єкт-об'єктної дихотомії реальності, тобто від її диференціації на внутрішнє і зовнішнє, просте і складне, причину і наслідок, минуле і майбутнє, сутність та його ім'я... ця необ'єктована свобода виявляє трансдисциплінарний сенс, аналіз якого потребує міждисциплінарних дослідницьких ресурсів, які на рівні методологічної установки реалізуються у вигляді теорії синтезу знань, що дозволяє звести воедино різнобічні аспекти екзистенціалізму до інтегрального філософського концепту, який В.С.Біблер у книзі "*Мислення як творчість*" назвав "принципово новим об'єктом науки" [Біблер, 1975, с. 181-182]. Розглянемо цей об'єкт більш докладно, використовуючи міждисциплінарний підхід, що дозволяє подолати феноменологічні та гносеологічні розбіжності між різними предметними сферами сучасного знання.

На рівні *форм суспільної свідомості* установка на екзистенцію виявляє такі концептуальні обриси.

Мораль – установка на нейтральний моральний початок, вільний від дихотомії полярних моральних категорій.

Політика – глобалізаційний характер політики, який нівелює всілякі різниці між політичними партнерами.

Мистецтво – вихід на інтегральний рівень розвитку цієї форми суспільної свідомості – у царину синтезу мистецтв, їх "тотального поєднання".

Наука – концептуалізація принципово нового об'єкта науки (що реалізується у вигляді ефіру древніх, чи вакууму – фізичного, квантового, фотонного та ін., а також у формі торсіонного поля – самодостатньої сутності, зумовленої вакуумними ефектами).

Філософія – багатовікове кружляння філософських дискурсів навколо деякого всезагального конструкта, що знаходить втілення у численних універсаліях, одним з яких і постає достатньо потужний філософський конструкт – екзистенція.

Релігія як форма суспільної свідомості, що реалізує "зв'язок" людини з *Вищою Реальністю*, виявляє споконвічні пошуки шляху переборення цього опосередкованого суспільними умовами зв'язку людської істоти з Абсолютом, що реалізується у численних конфесіях з їх доктринами та духовними практиками. Відтак, у царіці релігійної свідомості екзистенція проявляється у переборенні земного та виходу у сферу трансцендентного – кінцевого результату всілякого пізнання. На рівні культури цей процес реалізується у вигляді пошуку символів трансцендентного та матеріальних форм його збереження.

Трансцендентне, вільне від детермінізму світу, реалізується у вигляді "Я" людини (її особистості), яке за своїм визначенням здатне

здійснювати вільні вчинки, що можуть бути такими саме за умов звільнення людської істоти від детермінізму світу та піднесення на рівень трансцендентного. Тут людина постає як *Ініціатором* і *Творцем* світу (будучи Сином Бога), так і *Спостерігачем* з однойменного квантового парадокса.

Однією з найбільш адекватних наукових галузей дослідження екзистенції постає **теорія критичних явищ**, яка вивчає так звані **критичні стани**, наріжною особливістю яких є їх гранична (екзистенційна) природа. У філософії границя, межа як парадоксальна сутність відбивається в понятті "*еволюційної середини*", або "*перехідної сходинки*" від однієї якості до іншої, у сфері якої старої якості вже немає, а нового – ще немає. Її Аристотель, Гегель та інші філософи називали "*середнім терміном*" по відношенню до понять, які фіксують початковий і завершальний якісний стан об'єкту, розвиток якого аналізується. У філософській літературі відношення таких "*напівпротилежностей*" називають *контрмедіальним*, на відміну від контрарного відношення, що відображає "повну" полярну симетричну протилежність предметів і явищ (наприклад, рух і спокій, тьма і світло, суб'єкт і об'єкт), і на відміну від контрадикторного відношення (темне – нетемне, тобто, не несвітле; суб'єкт і не-суб'єкт). Спробу аналізу цього контрмедіального, рівноважного, між'якісного ступеня процесу розвитку ми знаходимо в гегелівській діалектиці. Гегель розглядав стан індиференції, рівноваги протилежностей як ключову умову, "пусковий" момент переходу буття в сутність. Цей стан Гегель визначає як "форма безформного", а сучасні філософи – як **екзистенцію**, або "між-буттям" (inter-esse).

Відтак, межа має діалектичний суперечливий екзистенційний характер, оскільки тут буття кінцевого об'єкта ніби зіштовхується з його небуттям. Отже, через її існування небуття кінцевого виявляється невід'ємною умовою його буття. Тобто тут буття та небуття "стикаються", через що ми маємо "парадокси межі", які "полягають у тому, що "поблизу" межі має місце своєрідне "спотворення" кінцевого об'єкта. Визначеність об'єкта на межі його буття немовби "вироджується", нівелюється, через що виникають труднощі опису "граничних ситуацій", вивчення яких здійснюється завдяки синергетичній міждисциплінарній теорії критичних явищ.

Література:

1. Аббаньяно Н. Экзистенция как свобода // Вопросы философии. – 1992. – № 8. – С. 146 – 157.

2. Бердяев Н. Экзистенциальная диалектика божественного и человеческого / Николай Бердяев // О назначении человека. – М. : Республика, 1993. – 458 с.
3. Больнов О. Философия экзистенциализма / Отто Ф. Больнов – Спб. : "Лань", 1999. – 224 с.

О.Л. Воронюк О.Л.,
кандидат філософських наук, викладач

Екзистенціалізм та кінець модерну: філософсько-літературний дискурс

Ситуація «заходу метанарацій» спонукає до постійної рефлексії над пройденими етапами думки, переосмислюючи та заново відкриваючи їх. Одним з таких етапів є екзистенціалізм. На нашу думку, екзистенціалізм – це граничний феномен західного світорозуміння (в тому числі, літератури та філософії), що відсікає дві парадигми думки, завершуючи одну – парадигму модерну, та відкриваючи шлях до іншої – парадигми постмодерну.

На перший погляд, парадигма модерну, з усім її сцієнтизмом, раціоналізмом, історичним оптимізмом, не має нічого спільного із трагіко-песимістичним, абсурдистським світовідчуттям екзистенціалізму. Однак придивімося ближче.

Основа модерного світогляду Нового Часу – суб'єктцентризм. Як показав, М.Гайдеггер у праці «Європейський нігілізм», імпліцитна основа європейської культури Нового Часу – мислячий суб'єкт, через і для якого розкривається суще, поійменоване об'єктом [6]. Звідси й поле суб'єктної постави: мислячий суб'єкт є чимось абсолютно відмінним від предмету мислення, в той же час виступаючи його основою, а, значить, він є всемогутнім та водночас самотнім у своїй ізоляції. Виявивши у процедурі радикального сумніву себе у світі як найперша та єдина очевидність, суб'єкт приречений на самотворення. Спроби автономного утвердження суб'єкта ведуться паралельно із науковим дискурсом Нового часу, який прагне до протилежної цілі – автономного розкриття об'єкта (реальності, дійсності, матерії тощо).

Однак утвердження суб'єкта не було тотальним, філософія відразу скептично віднеслася до цього картезіанського творіння. Парадигма модерну окреслила ту «заборонену зону», в якій і розкривалась її істина. Звідси й скептичні інтенції філософії Юма, агностицизм Канта, звідси апеляція до Бога як гаранта реальності у філософії Берклі, звідси,